

Teodor CÂRNAȚ,
director executiv al Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului,
doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Marina CÂRNAȚ,
USM

NATURA JURIDICĂ A TERITORIULUI ȘI RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI TERITORIU

Teritoriul statului este partea din globul pământesc ce cuprinde solul, subsolul, apele și coloana de aer de deasupra solului și apelor asupra cărora statul își exercită puterea sa suverană. Unii autori atribuie la teritoriul statului navele maritime, navele aeriene, rachetele cosmice, precum și terenul pe care este situată reprezentanța diplomatică dintr-un stat străin. [1]

În legătură cu natura juridică a teritoriului este cunoscută o diversitate de concepții, care explică relația stat-teritoriu:

„Teoria patrimonială” este specifică epocii feudale. Potrivit acesteia, puterea statului asupra teritoriului izvorâte din proprietatea exclusivă a monarhului asupra pământului, implicit asupra teritoriului. Monarhul era în drept să modifice întinderile teritoriale prin vindere, schimbare, dăruire etc. Drept temei de modificare a teritoriilor unor state, serveau și **căsătoriile** între familiile regale, ca și **partajarea succesorală**, cât și trecerea unor teritorii de la un stat la alt stat prin intermediul **cesiunii de teritorii**. Aceasta se materializă prin **schimb de teritorii** sau **transmiterea** unor teritorii în baza unui contract de **vânzare**. Prin această modalitate, SUA a cumpărat Louisiana de la Franța, și peninsula Alaska de la Rusia. Suveranitatea teritorială era confundată cu proprietatea feudală asupra pământului. Această teorie *de iure* nu se mai aplică în prezent, deoarece **în conformitate** cu dreptul internațional contemporan, modificarea de teritoriu se face prin două modalități:

1. **desprinderea;**
2. **alăturarea** unor teritorii.

Desprinderea unor teritorii de la un stat pot duce la formarea unui sau unor noi state independente, de exemplu, dezmembrarea URSS și a RSF Iugoslavia și apariția unor state independente.

Alăturarea unor părți din teritoriul unui stat pot duce la unirea statelor. De exemplu, unirea Basarabiei cu România în anul 1918 sau unirea în anul 1990 a celor două state germane într-un stat federal unic.

Dar pentru a se realiza aceste două forme contemporane de modificare a teritoriului trebuie să se manifeste voința liberă a populației care locuiește pe aceste teritorii. Aceasta poate fi exprimată prin intermediul **referendumului**.

Constituția Republicii Moldova, în art.1, alin.1, prevede: „Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil”. Principiul inalienabilității și indivizibilității teritoriului statului interzice orice formă de înstrăinare a acestuia. Suntem de părerea că sunt incompatibile cu principiul inalienabilității teritoriului practicele de abandonare a unor teritorii, de pierdere a acestora prin prescripție, cesiunile, donațiile sau vânzările de teritorii. În epoca modernă, teritoriul statului nu poate fi divizat în componente teritoriale distincte pentru a fi apoi înstrăinate pentru diferite motive. O asemenea înstrăinare ar afecta însăși suveranitatea statului ca atare. În practică, acest principiu a fost încălcat prin art.10 al Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat din 18.08.1999 ce prevede că părțile contractante vor semna un protocol adițional la prezentul Tratat, care este partea lui integrantă și care reglementează problemele transmiterii în proprietatea Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa-Reni în regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și a sectorului de teren, prin care trece acesta, și regimul lor de exploatare. Astfel, conform protocolului adițional, Republica Moldova a transmis în proprietate (posesiune, folosință și administrare) Ucrainei sectorul de autostradă Odesa-Reni cu lungimea de 7,77 km în regiunea localității Palanca a Republicii Moldova, precum și sectorul de teren, prin care trece acesta. Sectorul transmis constituie proprietatea Ucrainei pe teritoriul Republicii Moldova. Ratificarea acestui tratat și în special protocolul adițional la tratat a stârnit nemulțumiri din partea populației din zona respectivă prin constituirea unui comitet Palanca, deoarece privează populația locală de dreptul de circulație liberă pe porțiunea de drum respectivă și le creează dificultăți în prelucrarea câmpurilor agricole și transportarea produselor agricole. [2]

Cu regret constatăm, că de la semnarea Tratatului între Republica Moldova și Ucraina cu privire la frontiera de stat au trecut mai mult de 11 ani, însă până în prezent nu au fost stabilite definitiv frontierele dintre Republica Moldova și Ucraina. Stabilirea frontierelor dintre Republica Moldova și Ucraina se face prin delimitare și demarcare.

Delimitarea teritoriilor dintre state se face prin frontiere.

Frontierele sunt liniile reale sau imaginare trasate între diferite puncte ale globului pământesc pentru a delimita teritoriul unui stat. Ele sunt terestre, fluviiale, maritime, aeriene. Frontierele pot fi:

- „orografice” – cele trasate cu ajutorul formelor de relief;
- „geometrice” – cele trasate prin linii drepte între anumite puncte;
- „astronomice” – trasate cu ajutorul unor meridiane sau paralele geografice.

Cu toate că au fost delimitate teritoriile dintre aceste state, însă demarcarea lor nu s-a finisat, deși procesul de demarcare a graniței trebuie să fie unul etnic.

Cauza nefinisării ține de problemele neclarificate până în prezent, cum ar fi:

1. transmiterea *de facto* în proprietatea Ucrainei a sectorului de autostradă Odesa-Reni cu lungimea de 7,77 km; centrala de la Novo-Dnestrovsk (recunoașterea proprietății Ucrainei din partea Republicii Moldova asupra Centralei hidroelectrice este legată de mai multe întrebări: condițiile de folosire a 18 ha de pământ de către Ucraina care aparține Republicii Moldova; degradarea apei râului Nistru în urma activității hidrocentralei, problemele ecologice...);

2. porțiunea de teren de la Giurgiulești unde este construit terminalul;

3. controlul segmentului transnistrean de frontieră moldo-ucraineană.

• „Teoria teritoriului-subiect” pornește de la ideea că nu este obiect asupra căruia statul își exercită anumite drepturi reale, ci un element constitutiv al personalității juridice a statului. Statutul fără teritoriu nu-și poate exprima voința sa. Ceea ce caracterizează voința statului, indiferent de forma prin care ea se exprimă este suveranitatea. Această suveranitate se poate manifesta doar în cadrul unui teritoriu, care devine un element al voinței și al personalității statului. Teritoriul trebuie privit ca un element indisolubil legat de puterea publică. [3]

• „Teoria teritoriului-obiect” susține că teritoriul este un obiect al dominației statului. Dominația nu se confundă cu dreptul de proprietate. În esența acestei teorii se susținea că asupra teritoriului se exercită concomitent două drepturi:

a) al proprietarului care poate poseda, folosi sau dispune de obiectul proprietății sale în corespundere cu legea;

b) al statului care, în virtutea dreptului, își exercită suveranitatea asupra acestuia. Dominația statului se caracterizează prin dreptul de a asigura ordinea și de a percepe impozite de la cei care locuiesc pe acest teritoriu.

· „Teoria teritoriului-limită” apare în secolul al XX-lea, care consideră că teritoriul unui stat are limitele exercitării puterii, suprafața înăuntrul căreia, legile statului se aplică persoanelor și bunurilor ce se găsesc pe teritoriul dat. [4]

· „Teoria competenței” – o concepție apropiată de teoria teritoriului-limită, care pleacă de la ideea superiorității ordinii internaționale de drept asupra celei statale. Conform acestei teorii, teritoriul statului este doar cadrul spațial determinat de ordinea juridică internațională. Un stat poate să exercite în afara teritoriului său cel mult o competență fără a putea să-și extindă suveranitatea.

Potrivit doctrinei actuale, teritoriul este privit ca un element constitutiv al statului care reprezintă spațiul în care se exercită competența statului și în care se realizează organizarea lui politică și juridică. Teoriile examinate nu sunt în măsură să dea raporturilor dintre stat și teritoriu o explicație adoptată etapei actuale de dezvoltare a realităților naționale și internaționale. Nici o teorie nu poate fi considerată compatibilă cu mentalitatea actuală a comunității internaționale, dacă nu pornește de la ideea că puterea statului asupra teritoriului este o manifestare a suveranității poporului. Teritoriul, de-a lungul istoriei, are un rol hotărâtor în dezvoltarea popoarelor și a statelor. [5] Teritoriul, ca element constitutiv al statului, are o importanță definitorie, deoarece în lipsa teritoriului o comunitate umană nu are puterea constituirii unui stat. Astfel, delimitarea teritorială, stabilirea exactă a spațiului geografic asupra căruia se exercită puterea de stat (suveranitatea) apare ca o caracteristică esențială a statului. Statul se bucură de suveranitate teritorială. Suveranitatea teritorială implică atât drepturi, cât și obligații pentru state. Celorlalte state le este interzis să aducă atingere suveranității teritoriale a statului. Principiul principiului inalienabilității teritoriului statului exprimă obligația existentă în sarcina celorlalte state de a respecta această suveranitate teritorială a statului. Indivizibilitatea și inalienabilitatea sunt proprietăți indispensabile teritoriului ce degajă din principiul integrității teritoriale a statelor. [6]

Aplicarea principiului inalienabilității teritoriului presupune respectarea anumitor condiții. Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa adoptat la Helsinki la 1 august 1975 a enunțat principiile inviolabilității frontierelor și integrității teritoriale a statelor. La art. III și IV, din „Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante” a Actului Final de la Helsinki, au fost statuate principiile inviolabilității

frontierelor și integrității teritoriale a statelor, astfel: Art. III. Inviolabilitatea frontierelor. „Statele participante consideră inviolabile frontierele celuilalt, precum și frontierele tuturor statelor din Europa, și în consecință ele se vor abține acum și în viitor de la orice atentat împotriva acestor frontiere. În consecință, ele se vor abține, de asemenea, de la orice cerere sau de la orice act de acaparare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui stat participant”. Art. IV. Integritatea teritorială a statelor. „Statele participante vor respecta integritatea teritorială a fiecăruia din statele participante. În consecință, ele se vor abține de la orice acțiune incompatibilă cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite, împotriva integrității teritoriale, a independenței politice sau a unității oricărui stat participant, și în special de la orice asemenea acțiune care constituie o folosire a forței sau amenințarea cu forța. Statele participante se vor abține, de asemenea, fiecare de a face din teritoriul celuilalt obiectul unei ocupații militare sau al altor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței în contradicție cu normele dreptului internațional sau obiectul unei dobândiri prin asemenea măsuri sau prin amenințarea cu ele. Nici o ocupație sau dobândire de această natură nu va fi recunoscută ca legală.

Afirmarea și consacrarea principiilor inviolabilității frontierelor și integrității teritoriale a statelor, ca principii fundamentale ale dreptului internațional contemporan și corolar al suveranității teritoriale, presupune dreptul statelor la inviolabilitatea și intangibilitatea teritoriului asupra căruia își exercită suveranitatea și obligațiile celorlalte state de a nu aduce atingere teritoriului de stat. Întrucât teritoriul statelor este inalienabil și indivizibil, orice atingere adusă principiilor integrității teritoriale a statelor și inviolabilității frontierelor, prin ocupație militară sau alte acte de forță din partea unui stat sau grupuri de state, reprezintă încălcări grave ale Cartei O.N.U. și celorlalte principii fundamentale ale dreptului internațional.

Constituția Republicii Moldova, în art.3, alin. 1 consacră „Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil” și „frontierele țării sunt consfințite de lege organică”. Această prevedere duce la anumite consecințe pentru Republica Moldova:

- teritoriul său nu ar putea fi modificat fără să se aducă atingere voinței poporului care-l locuiește;
- micile modificări ale frontierei de stat („rectificări de frontieră”), cerute de anumite împrejurări, nu se pot efectua decât printr-o modificare a Constituției;
- interzicerea de către Constituție a luării oricărei măsuri ce ar implica

recunoașterea în folosul altui stat a unor atribuții de putere pe o porțiune a teritoriului statului nostru.

• acest principiu nu este incompatibil cu recunoașterea de către statul nostru a imunităților și privilegiilor reprezentanțelor diplomatice pe teritoriul său. Inviolabilitatea reprezentanțelor diplomatice este o instituție recunoscută prin uzanțe diplomatice general acceptate între statele moderne. [7]

Referințe

1. Negru B. Teoria generală a dreptului și statului, Secția Editare a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova , 1999, p. 57.
2. Bantuș N. Natura juridică a teritoriului statului. Teza de doctor în drept, Chișinău, 2008, p.40. www.cnaa.md
3. Arseni Al. Drept constituțional și instituții politice, vol. II, Chișinău, 1997, p. 61.
4. Guceac I. „Curs elementar de drept constituțional” , vol. I , Ministerul Afacerilor Interne, Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Chișinău 2001, p. 59.
5. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice, vol. I, Lumina Lex, 2000, p. 196.
6. Arseni Al. op. cit., p. 419.
7. Arseni Al. Drept constituțional și instituții politice, vol. II, Chișinău, 1997, p. 70.